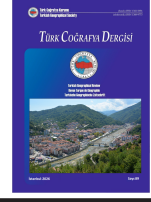

Basılı ISSN 1302-5856

Türk Coğrafya Dergisi
Turkish Geographical Review
www.tcd.org.tr

Elektronik ISSN 1308-9773

Edebi metinlerde coğrafyanın izleri: Fakir Baykurt'un Kaplumbağalar adlı romanı üzerine nitel bir araştırma

Tracing geography in literary texts: A qualitative study on Fakir Baykurt's novel Kaplumbağalar

Uğurcan Ayık^{a*} Ferdi Akbaş^b

^a Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Gaziantep, Türkiye

^b Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Kadirli Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Osmaniye, Türkiye

ORCID: U.A. 0000-0003-2019-5151; F.A. 0009-0006-2508-8346

BİLGİ / INFO

Geliş/Received: 23.12.2025

Kabul/Accepted: 27.04.2026

Anahtar Kelimeler:

Edebiyat Coğrafyası

Eser analizi

Fakir Baykurt

Nitel analiz

Keywords:

Literary Geography

Textual analysis

Fakir Baykurt

Qualitative analysis

*Sorumlu yazar/Corresponding author:

(U. Ayık) ugurcanayik@gantep.edu.tr

DOI: 10.17211/tcd.1846954

Atıf/Citation: Ayık, U., Akbaş, F. (2026). Edebi metinlerde coğrafyanın izleri: Fakir Baykurt'un Kaplumbağalar adlı romanı üzerine nitel bir araştırma. *Türk Coğrafya Dergisi*, (89), 79-91.
<https://doi.org/10.17211/tcd.1846954>

ÖZ / ABSTRACT

Beşeri Coğrafyanın yeni gelişen alt alanlarından olan Edebiyat Coğrafyasına ait çalışmalar, günümüzde farklı perspektifler edinerek çoğalmaktadır. Metodolojik ve kuramsal arayışlar, kurumsallaşma çabaları bu alanda üretilen eserlerde dikkat çekmektedir. Bu çalışmada Fakir Baykurt'un Kaplumbağalar adlı eseri coğrafi merkezli okuma kapsamında ele alınıp değerlendirilmiştir. Çalışmanın temel amacı, Kaplumbağalar romanında geçen coğrafi anlatımların tespit edilmesi, fiziki ve beşerî coğrafi unsurların açığa çıkarılmasıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi tercih edilmiştir. Eser içerik analizine tabi tutularak, kodlamalar yoluyla analiz edilmiştir. Yapılan kodlamalardan kategorilere ve kategorilerden esere dair ana temalara ulaşılmıştır. Bu kapsamda fiziki ve beşeri coğrafya özellikleri olmak üzere iki ana temaya ulaşılmıştır. Ayrıca yazarın sıcaklık, toprak yapısı, kuraklık, mesken özellikleri, ekip biçme, üzüm bağları gibi fiziki ve beşeri coğrafya elemanlarını eserde bütüncül bir şekilde işlediği anlaşılmaktadır. Bu işleyişte eserin bazı bölümlerinde farklı kodlara ait anlatımların baskınlık kazandığı anlaşılmaktadır. Bu açıdan Baykurt, doğrudan bir coğrafyacı olmasa da bir köy romanında yer alabilecek coğrafi unsurları ana olay örgüsünün içerisine başarıyla yedirmiştir. Gelecekte gerek Baykurt, gerekse de farklı yazarlara dair yapılacak çalışmalar, edebiyat-coğrafya ilişkisini somutlaştırma imkânı sunmaktadır. Bu açıdan Türk edebiyatı önemli bir potansiyel barındırmaktadır.

Studies in Literary Geography, one of the emerging subfields of Human Geography, have recently increased by adopting diverse perspectives. Methodological and theoretical inquiries, along with efforts toward institutionalization, are prominent in this field. This study examines Fakir Baykurt's novel Kaplumbağalar (The Tortoises) through a geographically centered reading. The main aim is to identify the geographical narratives in the novel and to reveal its physical and human geographical elements. For this purpose, document analysis, a qualitative research method, was employed. The novel was analyzed using content analysis through coding. Based on these codes, categories and main themes were identified. As a result, two main themes—physical and human geography—were determined. The author addresses elements such as temperature, soil structure, drought, housing characteristics, agricultural practices, and vineyards in a holistic manner. In certain sections of the novel, narratives related to different codes become more prominent. Although Baykurt is not a geographer, he successfully integrates geographical elements typical of village novels into the main storyline. Future studies on Baykurt and other authors may help concretize the relationship between literature and geography, revealing the significant potential of Turkish literature in this context.

Extended Abstract

Introduction

Literary Geography is a subfield of human geography that examines the relational interaction between literature and space from a geographical perspective (Alexander, 2015; Hones, 2017, 2018). Many authors incorporate physical and human geographical elements into their literary works. Consequently, studies in Literary Geography focus on analyzing spatial components embedded in literary texts. In this study, Fakir Baykurt's novel *Kaplumbağalar* (The Turtles) is analyzed through a geographically centered reading approach (Kefeli, 2009). The primary aim of the research is to identify geographical narratives in the novel and to reveal the physical and human geographical elements embedded within the text.

Accordingly, the study addresses the following research questions:

(1) What is the main focus of the geographical representations in *Kaplumbağalar*?

(2) How are rural life forms shaped within the novel's narrative structure?

To answer these questions, qualitative research methods were employed. The novel *Kaplumbağalar* constitutes the main document of the study. The analysis was conducted using the MAXQDA 2020 qualitative data analysis software. Through inductive coding, the text was coded into basic analytical units. These codes were subsequently grouped into categories and then synthesized into broader themes, allowing the geographical themes of the novel to be systematically identified.

Methodology

The principal data source of this study is Fakir Baykurt's *Kaplumbağalar*. A qualitative research design was adopted, and document analysis was used as the primary method. Within this framework, the geographical narratives presented in the novel were examined using the geographically centered reading (*géo-littéraire*) approach proposed by Kefeli (2009).

The novel was subjected to content analysis and coded along a geographical axis. Initially, a preliminary reading was conducted without any coding or note-taking. During this stage, passages considered relevant to the research topic were underlined to prepare for the second reading. The second reading was carried out in a digital environment, during which the previously underlined sections were highlighted and coded simultaneously. MAXQDA 2020 was used throughout the coding process. As a result of this analysis, two main themes emerged: Physical Geography Characteristics and Human Geography Characteristics.

Findings and Analysis

The findings indicate that the geographical narratives in the novel are clustered around physical and human geography elements. One of the most prominent physical geography codes identified is high temperature, which is frequently conveyed through exaggeration. High temperature is depicted at times as an obstacle to agricultural activities and at other times as a factor that makes daily life more difficult.

This theme is reinforced by related codes, particularly

vegetation. The novel presents a clear depiction of the plant cover characteristic of Central Anatolia. Frequently mentioned plant species include güvey otu, shepherd's purse, koyungözü, geven, and various thorny plants. Following climate and vegetation, another significant physical geography component appears in the form of zoogeographical elements. Numerous animal species native to Central Anatolia are mentioned, with particular emphasis on how harsh environmental conditions affect animal life as well as human existence.

All these elements converge under the broader theme of natural environmental characteristics. A notable aspect of Baykurt's narrative is its holistic quality. The author integrates physical geographical features into the storyline in a manner resembling a geographer's comprehensive perspective. This holistic approach not only sustains the flow of the narrative but also facilitates the identification of geographical representations within the text.

Since the main narrative unfolds in a rural village, the novel offers considerable potential for identifying settlement characteristics. However, despite the events taking place in Tozak Village, explicit descriptions of its settlement geography are relatively limited. Implicit references suggest that around the mid-20th century, the village consisted of approximately 60 dwellings and was generally characterized by water scarcity and the absence of trees.

Structural characteristics of dwellings are only briefly mentioned, yet these references reveal the traditional nature of rural housing during the period. The houses are described as being constructed from mudbrick, which is consistent with the traditional housing patterns of Central Anatolia. Additional features include courtyards, single-story structures, and annexes such as barns and haylofts, reflecting the close relationship between housing and livestock-based rural livelihoods.

In contrast, the present-day appearance of the village suggests a transition from traditional housing forms to a mixed architectural structure influenced by modern elements. In terms of human geography, the strongest representations relate to the functional characteristics of the settlement. Agriculture emerges as the dominant economic activity, with the main narrative revolving around grape cultivation. The challenges of growing vineyards in a semi-arid environment with limited water resources, compounded by bureaucratic obstacles, form the central conflict of the novel. The narrative also provides broader insights into agricultural practices, with vineyards serving as the primary symbol of rural production.

Results

This study analyzes Fakir Baykurt's *Kaplumbağalar* through a geographically centered reading and systematic coding process. The main finding indicates that the extensive use of physical and human geographical elements gives rise to two dominant thematic structures within the novel. Another important finding concerns the contrast between the spatial descriptions in the novel and the present-day appearance of the settlement. Literary works, particularly village novels, serve as valuable witnesses to the developmental stages of settlements. Although Baykurt's spatial descriptions are limited, they allow for meaningful comparisons with the contemporary condition of Tozak Village.

In conclusion, *Kaplumbağalar*, as a representative village novel,

contains a rich array of geographical elements. In this respect, Turkish literature holds significant potential for geographical analysis. Future studies focusing on different literary genres may further reveal the spatial and geographical richness embedded in literary texts.

1. Giriş

Edebiyat Coğrafyası, temel olarak edebiyat ve mekân arasındaki ilişkisel hali coğrafi bir bakış açısıyla ele alan beşerî coğrafyanın alt araştırma alanıdır (Alexander, 2015; Hones, 2017, 2018). Tanımdaki mekân vurgusu, coğrafya disiplininin biricikleştirdiği ana odak noktasıdır (Kitchin, 2009). Birçok yazar, bazı durumlarda bilerek, çoğu zaman ise bilmeyerek eserlerinde coğrafya disiplinine ait fiziki ve beşeri elemanları kullanmaktadır. Bu nedenle, edebiyat ve coğrafya ilişkisinde, yazarların etkilendikleri doğanın fiziki özellikleri—iklim, bitki örtüsü ve yüzey şekilleri gibi—eser analizi yapan araştırmacılar için büyük önem taşımaktadır (Kaçmaz & Kaçmaz, 2019). Buna benzer şekilde kent, ulaşım, nüfus, ekonomik faaliyetler gibi beşeri coğrafya elemanlarının analizi de bu alanda çalışan coğrafyacılar için potansiyel taşımaktadır (Ayık & İlik, 2020). Neticede Edebiyat Coğrafyası ile ilgilenenler, yazarın eserlerindeki mekânsal öğeleri değerlendirerek analiz etmektedir. Bu mekân, bazı durumlarda bir şehir veya köy, bölge ya da doğa içerisindeki bir bütünün parçası olabilmektedir. Bunlar belirli ölçüde edebi eserlerde temsil gücüne sahiptir.

Bu çalışmada Fakir Baykurt'un *Kaplumbağalar* adlı eseri coğrafi merkezli okuma (Kefeli, 2009) yoluyla analiz edilmiştir. Çalışmanın temel amacı, *Kaplumbağalar* romanında geçen coğrafi anlatımların tespit edilmesi, fiziki ve beşerî coğrafi unsurlarının açığa çıkarılmasıdır. Böylece esasında coğrafyacı olmayan Baykurt'un eserlerindeki coğrafi aktarımların açığa çıkarılabilme imkânı da yakalanmıştır. Böyle bir yaklaşım, çalışmayı özgün kıldığı gibi, coğrafya disiplininin diğer disiplinlerle ilişkisini kuvvetlendirmektedir.

Çalışma kapsamında Fakir Baykurt'un seçilmesinin birtakım sebepleri bulunmaktadır. Bunların en başta geleni yazarın eserlerindeki köy yaşamına yaptığı vurgudur (Yılmaz, 2019). Yazar, eserlerinde coğrafyaya temel oluşturan meskenler, kırsal fonksiyonlar, iklim gibi birçok unsuru ana olay örgüsünün içerisinde aktarmaktadır. Bu durum, coğrafi bir analizi mümkün kılan en temel gerekçedir. *Kaplumbağalar* adlı eser de yazarın kırsal yaşamı, fonksiyonlar ve mesken tipi gibi birçok konu başlığında aktardığı bir romandır. Bu nedenle bu eser, çalışma kapsamında ele alınıp değerlendirilmiştir. Buradan hareketle çalışmada iki araştırma sorusu belirlenmiştir:

- 1-) Yazarın *Kaplumbağalar* adlı eserindeki coğrafi aktarımların odak noktası nedir?
- 2-) Yazarın olay örgüsündeki kırsal yaşam formları nasıl şekillenmektedir?

Çalışmada belirlenen araştırma sorularının cevaplanabilmesi için nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Nitel araştırma süreçleri sosyal bilimlerde olayların nedenselliklerinin açığa çıkarılmasında kullanılmaktadır (Baltacı, 2019). Bu çalışmada ise yazarın *Kaplumbağalar* adlı eseri temel doküman olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla doküman incelemesi yöntemsel olarak tercih edilmiştir. Doküman incelemesi mevcut konudaki olay/olguların tespitini içeren bir yöntemdir (Yıldırım & Şimşek, 2016). İlgili romanın analizinde MAXQDA 2020 programı tercih edilmiştir. Tümevarımsal kodlama yoluyla ilgili

eser, program aracılığıyla kodlanmış en küçük nüve olan kodlar elde edilmiştir. Sonraki aşamada kodlardan kategorilere ve en son temalara ulaşılmıştır. Böylece *Kaplumbağalar* adlı eserdeki coğrafi temalar açığa çıkarılmıştır.

Çalışma edebiyat coğrafyasına dair genel bilginin aktarıldığı, çalışmanın amaç, yöntem ve araştırma sorularının kısa bir şekilde sunulduğu giriş bölümüyle başlamaktadır. Bu bölümü, edebiyat coğrafyasına dair yerli ve yabancı literatürün aktarıldığı ikinci bölüm takip etmektedir. Üçüncü bölüm ise metodolojiye ayrılmıştır. Bu bölümde, ilgili eserin kodlanma ve analiz süreci detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Dördüncü bölüm ise bulgular ve analiz bölümüne ayrılmıştır. Çalışma sonuç bölümüyle son bulmaktadır.

2. Edebiyat Coğrafyası Üzerine...

2.1. Edebiyat Coğrafyasında Kuramsal ve Metodolojik Arayışlar

Edebiyat Coğrafyasının tanımlanması ve buna uygun olarak araştırmaların yönelimlerinin belirlenmesi zamanla değişiklik göstermiştir. Hones (2025) araştırmalardaki ürkek/bilinmez yöne gönderme yaparak 1970'ler öncesinde üretilen çalışmaların "edebiyatta peyzaj" veya "coğrafya ve edebiyat" gibi daha üst başlıklarla isimlendirildiğini aktarmaktadır. Yazar, ayrıca 21.yüzyıl öncesine kadar-bu yüzyıl edebiyat coğrafyası alanında üretilen çalışmaların yoğunlaştığı ve farklı bilim dallarının katkı yapmaya çalıştığı bir devredir- bu alandaki çalışmaların beşerî coğrafyanın alt bir araştırma alanı olarak kabul eden yaklaşımların baskın olduğunu aktarmaktadır. Yazara göre bu durum üzerinde Dhussa'nın (1981) yaptığı bibliyografik katkı ve yakın yıllara kadar alanı coğrafyacıların domine etmesindeki pay ana etkindir.

Edebiyat Coğrafyası temelde edebi eserlerde yazarların çoğu zaman dolaylı olarak aktardığı mekânsal anlatımların farklı yöntemlerle analiz edilmesine ve açığa çıkarılmasına dayanmaktadır. Gelişim gösterdiği 1980'ler sonrasında itibaren farklı kuramsal yaklaşımlar edebiyat coğrafyası araştırmalarına yön vermiştir. Bunlardan ilk ve en dikkat çekici olanı ise mekâna dönüş/mekânsal dönüş (spatial turn) kavramsallaştırmasıdır (Hones, 2025). Bu bakış açısında, roman/hikayelerdeki zamansal vurgu geri plana alınır ve mekân kurucu bir unsur haline gelir. Bu yönelim son dönemde mekânı referans alan birçok araştırmacının da ana gündem maddesini oluşturmaktadır (Moslund, 2015).

Yukarıda aktarıldığı haliyle temel kavramlardan biri olduğu anlaşılan edebî mekân (literary space), genellikle edebî eserlerdeki "yer" unsurunun kurgu içindeki rolünü ifade eder. Coğrafyacı Yi-Fu Tuan'ın yere yüklediği "değer" bu aşamada dikkat çekicidir. Yere yüklenen değer, diğer bir deyişle anlam onu salt fiziki bir araç olmaktan çıkartıp, aktif bir özne haline getirir (Tuan, 1990). Moretti (1999) bu durumu coğrafya tarihsel süreç içindeki ataletsiz bir kap değildir önermesiyle desteklemektedir. Kuşkusuz ki burada yazar, coğrafyadaki yerin salt bir fiziksel araç olmanın ötesinde anlamlar barındırdığına gönderme yapmaktadır.

Edebiyat coğrafyası araştırmalarında kuramsal arayışlardan dikkat çekenlerinden bir diğeri Westphal'in ortaya attığı jeoeleştirir (géocritique) (Westpal, 2000). Burada yazar, edebiyat coğrafyasında sıklıkla yapılan tek bir yazar/mekânı incelemek yerine, tek bir coğrafi mekânı birden fazla yazar ve eser üzerinden incelemeyi amaçlar. Böylece o mekânın genel değerini ve temsil durumunu da açığa çıkarır. Böylece mekân biricikleşirken, özne ikinci plana geriler (Çimen, 2022). Buna ek

olarak, süreç içerisinde Henri Lefebvre ve Edward Soja gibi yazarların mekânın toplumsal üretimi, coğrafi imgelem gibi kavramları da edebi analizlerdeki farklı coğrafi göstergelerin kavramsallaştırmasını kolaylaştırmıştır (Shah, 2021).

Edebiyat coğrafyası çalışmalarında mekân ve yer olgusunda yoğunlaştığı anlaşılan kavramsallaştırma arayışlarının yanında metodolojik arayışlar da dikkat çekmektedir. Özellikle sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan nicel ve nitel yöntemlerin edebiyat coğrafyası çalışmalarında da belirginleştiği anlaşılmaktadır (Hones, 2017). Özellikle mekâna yüklenen anlamların açığa çıkarılması ve yorumlanmasında nitel yöntemler amaca uygun hizmet edebilmektedir. Edebî eserlerde mekânın işlevi, karakterlerin mekân deneyimleri, mekânın sembolik ve tematik anlamları gibi konu başlıkları nitel yöntemlerle incelenebilir. Bu aşamada bir yöntem olarak Kefeli'nin (2009) coğrafi merkezli okuma (géo-littéraire) yaklaşımı dikkat çekicidir. Esasında bir okuma türü olan bu yaklaşımda eserin mekândan bağımsız olmadığı görüşü öne çıkar. Yazar tarafından üretilen eserin fiziki ve beşeri coğrafi öğelerle sıkı bağı bulunmaktadır. İklim, jeomorfoloji, bitki örtüsü, diğer taraftan ise yazarın hayatı coğrafi merkezli okuma arayışında kritik konu başlıklarıdır (Kefeli, 2009).

Nicel ve görselleştirici yöntemler de edebiyat coğrafyası araştırmalarında kullanılmaktadır. Metinlerde geçen mekânları haritalandırmada, haritalama teknikleri ve Coğrafi Bilgi Sistemlerinden (CBS) yararlanılmaktadır (Juvan, 2015). Özellikle son yıllarda dijital haritalama imkanlarının artması 1990'lardaki haritalama çalışmalarına adeta bir geri dönüş olarak değerlendirilebilir.

2.2. Edebiyat Coğrafyasında Kurumsallaşma Çabaları ve Türkiye'deki Durum

Yukarıda aktarılan kavramsallaştırma ve metodolojik arayışlara ek olarak edebiyat coğrafyası çalışmalarındaki kurumsallaşma arayışları da dikkat çekmektedir. Bu açıdan bahsedilebilecek kurumsal örneklerin başında *Literary Geographies* Dergisi gelmektedir. Dergi, edebiyat ve mekân konusunda kuramsal makalelere, örnek olay incelemelerine ve metodolojik tartışmalara yer vermektedir. Böylece edebiyat coğrafyasının akademik bir disiplin olarak kurumsallaşmasına da katkı sunmaktadır. Örneğin, derginin ilk sayısındaki "On Literary Geography" başlıklı editöryal yazıda, edebî coğrafyanın kapsamı ve geleceği tartışılmış; sonraki sayılarda edebiyat coğrafyasının farklı alt dallarına ilişkin çalışmalar yayımlanmıştır (*Literary Geographies*, 2025). Kurumsallaşma çabalarının bir diğeri ise Tally'nin (2017) "The Routledge Handbook of Literature and Space" adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada topografya, haritalama, jeoeleştirme, ekokritik gibi coğrafyayı doğrudan ilgilendiren birçok konu başlığı ele alınmıştır.

Türkiye'de ise edebiyat coğrafyası araştırmaları spontan bir seyir izlemektedir. 2000'li yılların hemen başlarına konumlandığı anlaşılan ilk çalışmalar, çok yüzeysel bir şekilde edebiyatta coğrafyanın izlerinin aranabileceğini belirtmektedir (Doğanay, 1999). Bu eserden üç yıl sonra Tümertekin & Özgüç (2019) edebiyat ve coğrafya ilişkisine dair ilk literatür aktarımını gerçekleştirmiştir. Özellikle yazarlar 1910 yılında H.R. Mill'e kadar süreci geriye götürmüştür (Tümertekin & Özgüç, 2019). Her iki çalışma da edebiyatta coğrafyanın izlerinin aranabileceğine dair sinyalleri vermesi açısından değerlidir.

Türkiye'de 2010'lu yıllardan sonra edebiyat coğrafyası alanına farklı bilim dallarından araştırmacıların makale, tez, kitap gibi

çalışmalarla katkı sağladığı anlaşılmaktadır (Kefeli, 2009; Cobutoğlu, 2014; Kaçmaz, 2017; Altuğ, 2018; Büyükarman, vd., 2019; Onuş, 2019; Uyar, 2023). Bu aşamada çalışmaların dikkat çekici yönü tek bir yazarın eserine/eserlerine odaklanma eğiliminin yüksek olmasıdır. Bu açıdan yapılan çalışmalar, Westphal'in tek bir coğrafi mekânı farklı yazarlar üzerinden ele alma anlayışının tersinde ilerlemektedir. Bu tespit, Türkiye kökenli çalışmaların yönelimini ve bu yönelimdeki özgünlüğe de gönderme yapmaktadır. Farklı bilim dallarından araştırmacıların alana yönelmiş olması da ayrıca dikkat çekmektedir. Bu durum, sadece coğrafyacıları değil, Türk Dili ve Edebiyatı gibi farklı disiplinlerin de coğrafya yapma pratiğini artırmaktadır.

3. Fakir Baykurt'un Hayat Serüveni ve Eserlerindeki Mekânsal Yönelimi

Fakir Baykurt'un yaşamına dair en belirgin anlatıyı kızı Işık Baykurt'un oluşturduğu yaşam kronolojisinden edinmek mümkündür. Baykurt, 1929 yılında Burdur'un Yeşilova ilçesine bağlı Akçaköy'de dünyaya gelmiştir. Çocuk sayılabilecek bir dönemde babasını kaybettikten sonra yaşamında birçok zorlukla karşılaşmıştır. 13 yaşında ilk şiir denemelerini gerçekleştirmiştir. Köy Enstitüleri çıkışlı olan yazar, 19 yaşında Yeşilova'nın Kavacık Köyü'ne öğretmen olarak görevlendirilmiştir. 1955 yılında 26 yaşında Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ni bitirip, Sivas Lisesi'ne öğretmen olarak atanmıştır. Çeşitli soruşturma deneyimlerinden sonra öğretmenlikten uzaklaştırılmıştır. 1959 yılında ise Milli Eğitim Bakanlığı Yapı İşleri Bölümü'ne verilmiştir. 31 yaşında müfettişlik görevine getirilmiştir. 1965 yılında kuruculuğunu üstlendiği Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) genel başkanlığına seçilmiştir. 1967 yılında *Kaplumbağalar* romanı yayımlanmıştır. 1971 yılında Sıkı Yönetim Komutanlığı tarafından gözaltına alınmış ve tutuklanmıştır. 1977 yılında Almanya'ya çeşitli ziyaretler yapmış ve buradaki Türk işçilerin yaşamını yakından gözlemlemiştir. 1986 yılında Almanya Duisburg'ta öğretmenliğe başlamıştır. 1999 Ekim ayında tedavi gördüğü Essen Üniversitesi'nde yaşama veda etmiştir (Baykurt, 2025).

Fakir Baykurt, Cumhuriyet'in ilk yıllarından 2000'li yılların hemen başına kadar olan döneme tanıklık etmiş bir yazardır. Bu nedenle ülkenin geçirdiği değişimleri görmüş ve bunu eserlerinde işlemiştir. Bu açıdan yazarın hayat deneyimiyle eserleri arasında sıkı bir korelasyon bulunmaktadır. Eserlerinde olayların geçtiği mekânların farklılaşması da ilginç bir örüntü oluşturmaktadır. Doğup büyüdüğü ve meslek hayatının büyük bir kısmını geçirdiği Anadolu, eserlerindeki ana mekânsal öğe olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci olarak ise tutuklu kaldığı yıllardaki hapisane yaşamı eserlerinde yer almaktadır. Son olarak ise Almanya'yı tanıdığı ve daha sonra göç ettiği yıllardaki gurbet temalı romanlarındaki mekânsal yönelim yurt dışına kaymaktadır (Yanardağ, 2007).

Baykurt'un eserlerinin çoğundaki Anadolu vurgusu oldukça belirgindir. Anadolu'yu, daha doğrusu Anadolu'daki köylünün kötü durumunu somut bir gerçeklik içinde aktarması anlatımın kırsal mekânlara yoğunlaşmasını beraberinde getirmiştir. Kırsal eserlerinde doğrudan vücut bulduğu mekânsal birim ise köydür. Yazar, Anadolu temalı birçok eserinde köyü ve köydeki yaşamı tüm çıplaklığıyla ele almıştır. Böyle bir bakış açısında toplumcu gerçekçi bakış açısının da etkisi inkâr edilemez bir durumdadır (Ortakçı, 2012). Fakat Baykurt'u diğer toplumsal gerçekçilerden ayıran temel farklılığı ise Anadolu köyünü ve köylüsünü sınıfsal gerçekliğinden koparmadan ele almasıdır. Hatta Yılmaz &

Güllüpinar (2020) göre onun eserlerindeki köylünün geri bırakılması yapısal nedenlere bağlıdır. Burada yazarlar, köylünün temel çelişmesini devlet ve alt organlarına bağlarlar. Bazen bir kaymakam, bazen de bir muhtar köylünün çektiği sefaletin ve yoksulluğun ana sebepleridir. Hatta yazarlar daha spesifik bir ayırım yaparak köylünün geri kalmasındaki kötü figürü sermayeyi temsil eden zenginlere bağlamaktadır. Zenginlerin dışlayıcı tavırları yoksul köylülerin bir diğer sorunudur (Yılmaz & Güllüpinar, 2020).

Fakir Baykurt'un eserlerindeki ikinci mekânsal yönelimin hayat serüvenine uygun bir şekilde hapishaneler olduğu anlaşılmaktadır. Baykurt, meslek hayatında açığa alınma, hapse düşme gibi birçok olumsuz durumla karşılaşmıştır. Tutuklu kaldığı dönemde hapishane yaşamını gözlemleyen yazar, bu yaşamı eserlerine aktarmıştır. Son olarak ise gurbetteki yaşam yazarın eserlerinde geniş bir yer bulmuştur. Köyü ve hapishaneyi anlattığı eserlerinde olduğu gibi gurbeti anlattığı eserlerindeki sınıf vurgusu da oldukça belirgindir. 1960'lı yıllarda işgücü anlaşmalarıyla başlayan Almanya'ya göç etme, tüm sorunlarıyla yazarın eserlerinde karşımıza çıkar. Türklerin Almanya'da karşılaştığı sorunlar, geçim sıkıntıları, toplumsal uyum halleri, çocuk eğitimi gibi birçok konu başlığının eserlerindeki anlatımı dikkat çekicidir (Yanardağ, 2007).

4. Metodoloji

Bu çalışmadaki temel veri kaynağını Fakir Baykurt'un Kaplumbağalar adlı eseri oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında 1975 yılında Remzi Kitabevi tarafından basılan Dördüncü basım eser kullanılmıştır (Baykurt, 1975). Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Nitel yöntemlere, doğası

gereği küçük gruplardan derinlemesine bilgi alınması gerektiği durumlarda başvurulmaktadır (Baltacı, 2019). Buradan hareketle nitel yöntemlerde genelleştirme iddialarından ziyade, olay veya durumların nedenselliklerinin araştırılması daha fazla önem kazanmaktadır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi tercih edilmiştir. Doküman incelemesi, temel olarak yazılı materyallerin analizini kapsar. Bazı durumlarda tek başına bir veri toplama aracı olabileceği gibi, diğer veri toplama araçlarıyla da kullanılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu çalışmada temel dokümanı oluşturan Kaplumbağalar adlı eserdeki yazarın aktarımları, Kefeli'nin (2009) tanımladığı coğrafi merkezli okuma (géo-littéraire) yaklaşımı ile değerlendirilmiştir.

Yukarıda aktarılanlardan hareketle çalışmaya konu olan eser içerik analizine tabi tutularak coğrafi bir eksenle kodlanmıştır. Bu aşamada kodlamalara dair Corbin & Strauss (2008) çalışmasında bahsettiği üç kodlama şekline biri olan verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama şekli tercih edilmiştir. Bu kodlama şeklinin tercih edilmesinin sebebi ilgili eser ve coğrafya bağlantısının yakalanmak istenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu kodlama şekli, bir nevi spontan kodlamaya da karşılık gelmektedir. Daha açık bir ifadeyle eser sahibinin aktardığı coğrafya ile kodlayanların coğrafya bilgisinin kesişme halidir. Buradan hareketle Kaplumbağalar adlı eser ilk etapta ön okuma sürecine tabi tutulmuştur. Bu aşamada herhangi bir kodlama veya not alma işlemi gerçekleştirilmemiştir. Sadece konu ile alakalı olduğu düşünülen anlatımların altı çizilerek ikinci okuma sürecine hazırlık yapılmıştır.

Kod Sistemi	Kaplumbağalar	TOPLAM
Beşeri Coğrafya Özellikleri		0
Ekonomik Faaliyetler		0
Üzüm Bağları	■	22
Ticaret	■	1
Ekip biçme	■	54
Hayvancılık	■	10
Yerleşme Tipleri		0
Mesken Özellikleri	■	5
Köy	■	10
Şehir	■	2
Fiziki Coğrafya Özellikleri		0
Doğal Ortam		0
Hayvanlar	■	24
Bitkiler	■	30
Rüzgar	■	3
Yüksek Sıcaklık	■	34
Dağlar	■	1
Sinoptik	■	2
Akarsu(Dere)	■	4
Kuraklık	■	4
Toprak Yapısı	■	7
TOPLAM	213	213

Şekil 1. Çalışma kapsamında oluşturulan tema, kategori ve kodların dağılımı

Figure 1. Distribution of themes, categories, and codes created within the scope

İkinci okuma süreci elektronik ortamda gerçekleştirilmiştir. İlk okuma sürecinde altı çizilen yerler elektronik dosyada renklendirilmiştir. Bu aşamada okuma ve kodlama işlemi aynı anda gerçekleştirilmiştir. Kodlamaların gerçekleştirilmesinde MAXQDA 2020 programı kullanılmıştır. Bu program, daha çok nitel ve daha az nicel olacak birtakım verilerin görselleştirilmesi ve analizine yardımcı olmaktadır. Çalışma kapsamında ilgili roman programa aktarılmıştır. Okuması gerçekleştirilen eserdeki anlatımlar, mikro düzeydeki kodlamalarla coğrafi perspektifte anlamlı hale getirilmiştir. Sonraki aşamada ilgili kodlar kategoriler altında ve daha sonra ise kategoriler belirli temalar altında toplanmıştır. Böylece kitaptaki ana öyküye dair anlatımlar içindeki coğrafi anlatımlar temalar halinde tespit edilmiştir. Böyle bir yaklaşım, yazarın bilgi hazinesindeki coğrafi bilginin de kendiliğinden açığa çıkarılmasını sağlamaktadır.

Yapılan kodlamalar neticesinde Kaplumbağalar adlı eserde Beşeri Coğrafya Özellikleri ve Fiziki Coğrafya Özellikleri olarak isimlendirilen iki ana temaya ulaşılmıştır. Her iki temaya dair kodlamaların da eşit düzeyde olduğu söylenebilir. Beşeri Coğrafya özelliklerine dair 104 kodlama gerçekleştirilmişken, Fiziki Coğrafya Özelliklerine dair 109 kodlama gerçekleştirilmiştir. Eserdeki ana mekan olan Tozak Köyü (Elmapınar) beşeri açıdan ekonomik faaliyetler ve yerleşme tipleri kategorileri altında toplanmaktadır. Ekonomik faaliyetler kategorisi altında ekim biçme ve üzüm bağları kodlamaları en fazla kodlanan kısımlardır. Fiziki Coğrafya temasında tek kategori doğal ortam özellikleridir. Bu kategori

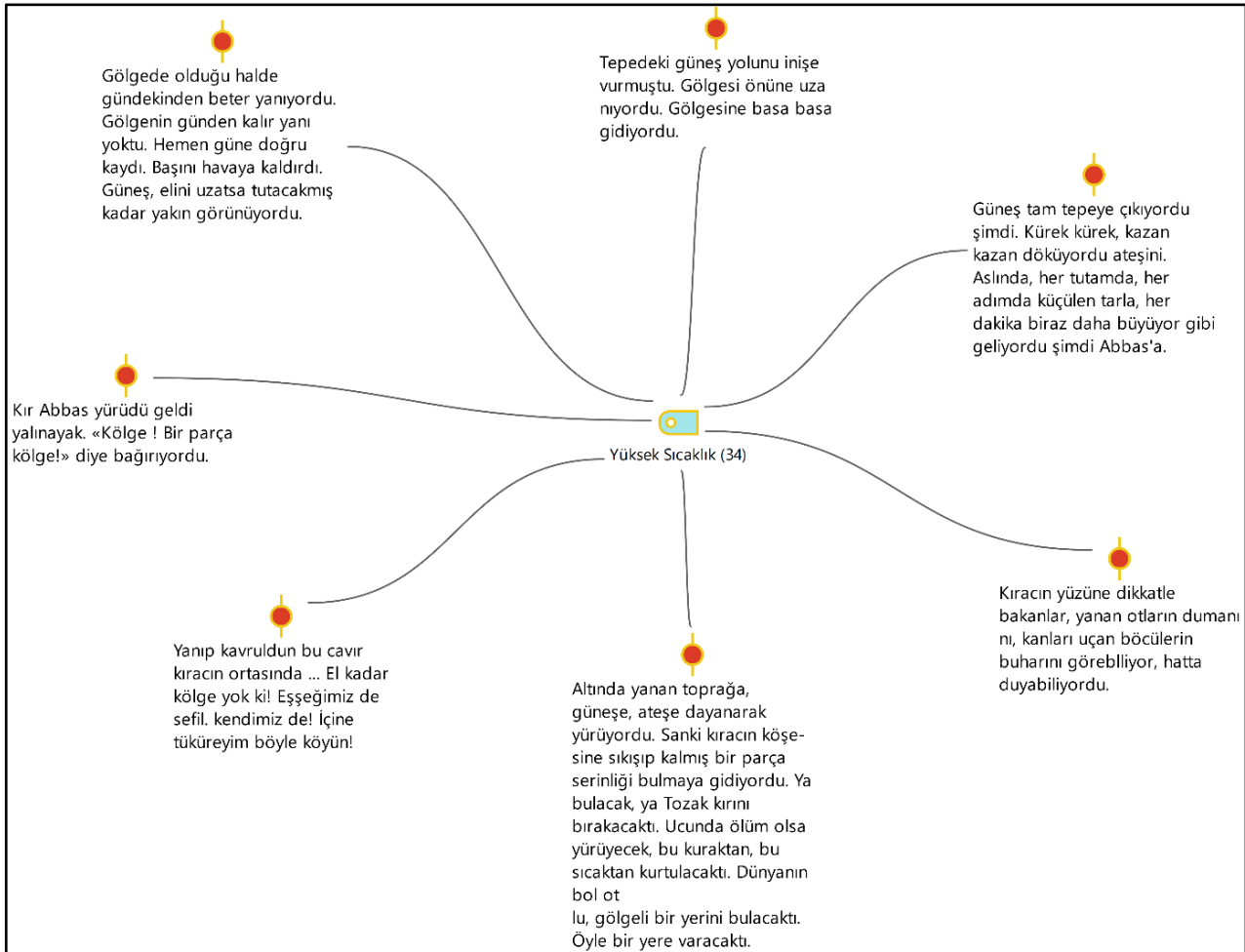
altında en fazla bitkiler, hayvanlar, yüksek sıcaklık gibi kodlamalar gerçekleştirilmiştir (Şekil 1).

5. Bulgular ve Analiz

5.1. Tozak Kırında Fiziki Özelliklerin Romana Yansımaları

Çalışma kapsamında yapılan kodlamalar neticesinde eserdeki coğrafi anlatımların fiziki ve beşeri coğrafya özellikleri olmak üzere iki temel başlık altında toplanmaktadır. Bunlardan fiziki coğrafya özellikleri açısından değerlendirilebilecek ilk kod yüksek sıcaklıktır. Olay örgüsünün geçtiği Tozak Köyü, günümüzde İç Anadolu Bölgesi'nde, Ankara ilçesi sınırları (Kalecik ilçesi) içerisinde kalmaktadır. Dolayısıyla burada romandaki mekânın anlatımında karasal ikliminin belirgin özellikleri açık bir şekilde aranmalıdır. Bu iklimde yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise soğuk ve kurak olarak tanımlanmaktadır (Yavuz, 2023). Neticede sıcaklığın bir iklim elemanı olmasından hareketle yazarın köyün bulunduğu yerin iklim özelliklerini çarpıcı bir şekilde aktardığı anlaşılmaktadır.

Yüksek sıcaklık, eserde genellikle abartma yoluyla aktarılmaktadır. Bu abartı ögesinin temel bileşenleri ise yer yer değişmektedir. Yerleşmedeki yüksek sıcaklık kimi durumlarda tarımsal faaliyetleri engelleyen bir durum, kimi durumlarda ise yaşamı zorlaştırıcı bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Güneşin ateşini kürek kürek kazan kazan dökmesi, güneşin elini uzatsa tutacakmış kadar yakın olması, güneşin yakıp kavurması, toprağın yanıp kavrulması gibi abartı aktarımların yazarın yüksek sıcaklık durumunu anlatırken tercih ettiği abartı dil olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Yüksek sıcaklık kodlamasına dair kelime açılımları

Figure 2. Word breakdowns related to high-temperature coding

Yukarıda aktarıldığı üzere yazarın eserde iklimin farklı parametrelerini coğrafi bir perspektifte sunduğu anlaşılmaktadır. Yüksek sıcaklık olarak gerçekleşen bu kodlama aynı temaya uygun farklı kodlarla pekiştirilmektedir. Bu kodlardan en dikkat çekici olan ise bitkilere dir. Eserde İç Anadolu Bölgesi'nin bitki örtüsüne ait tür çeşitliliği net bir şekilde sunulmaktadır. Bu bitkiler arasında en fazla güvey otu, çobançantası, koyungözleri, gevenler, dikenler geçmektedir. Bu bitkilerin ortak özellikleri ise yüksek sıcaklığa dayanıklı ve su isteğinin fazla olmamasıdır. Eserde köyün yer aldığı yerleşmenin özellikleri aktarılırken bu bitkilerin betimsel düzeyde anlatımların içine yedirildiği anlaşılmaktadır. Birçok aktarımda bu bitkiler kıraç bir coğrafyada kurumuş bir formdadır.

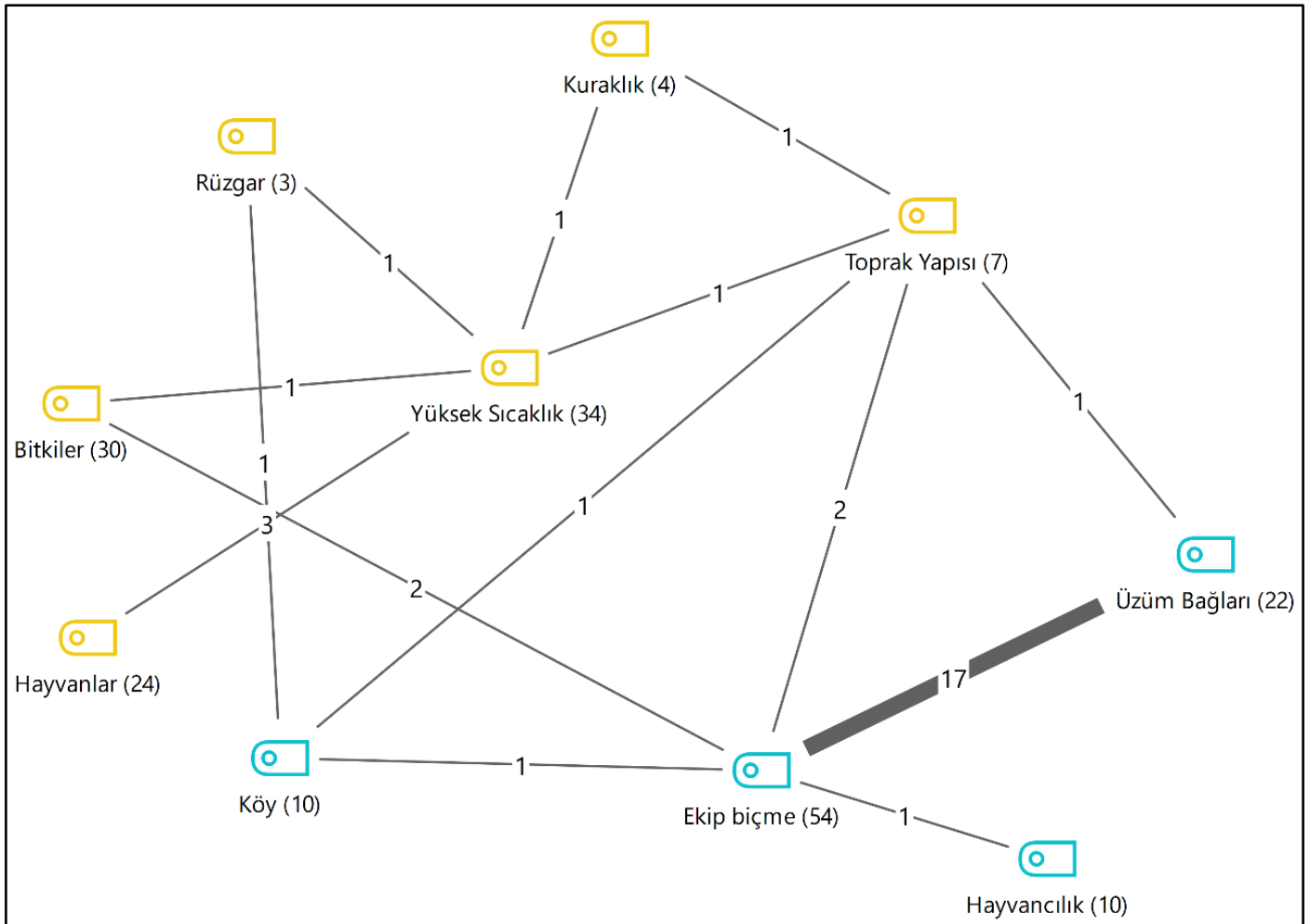
“Kıracın ortasından, biçilmiş tarlalardan, kurumuş gelin-güvey otlarına, kuşekmeklerine, çobançantalarına, koyungözlerine basa basa köye doğru yürüyordu” (Sayfa 18).

“Kır Abbas ekine, orağa gitmiyordu. Hep bağların içinde geziyordu. Gelingüvey otlarının, kuşekmeklerinin, çobançantalarının, koyungözlerinin kurumuş tohumlarından; ufacak ufacak böceklerden topluyor, çocukların arasına dalıyor...” (Sayfa 146).

İklim, bitki örtüsü gibi anlatımlardan sonra eserdeki diğer bir fiziki coğrafyaya dair anlatım zoocoğrafya özelliklerinde yansımaları bulmaktadır. Eserde, İç Anadolu Bölgesi'ne ait

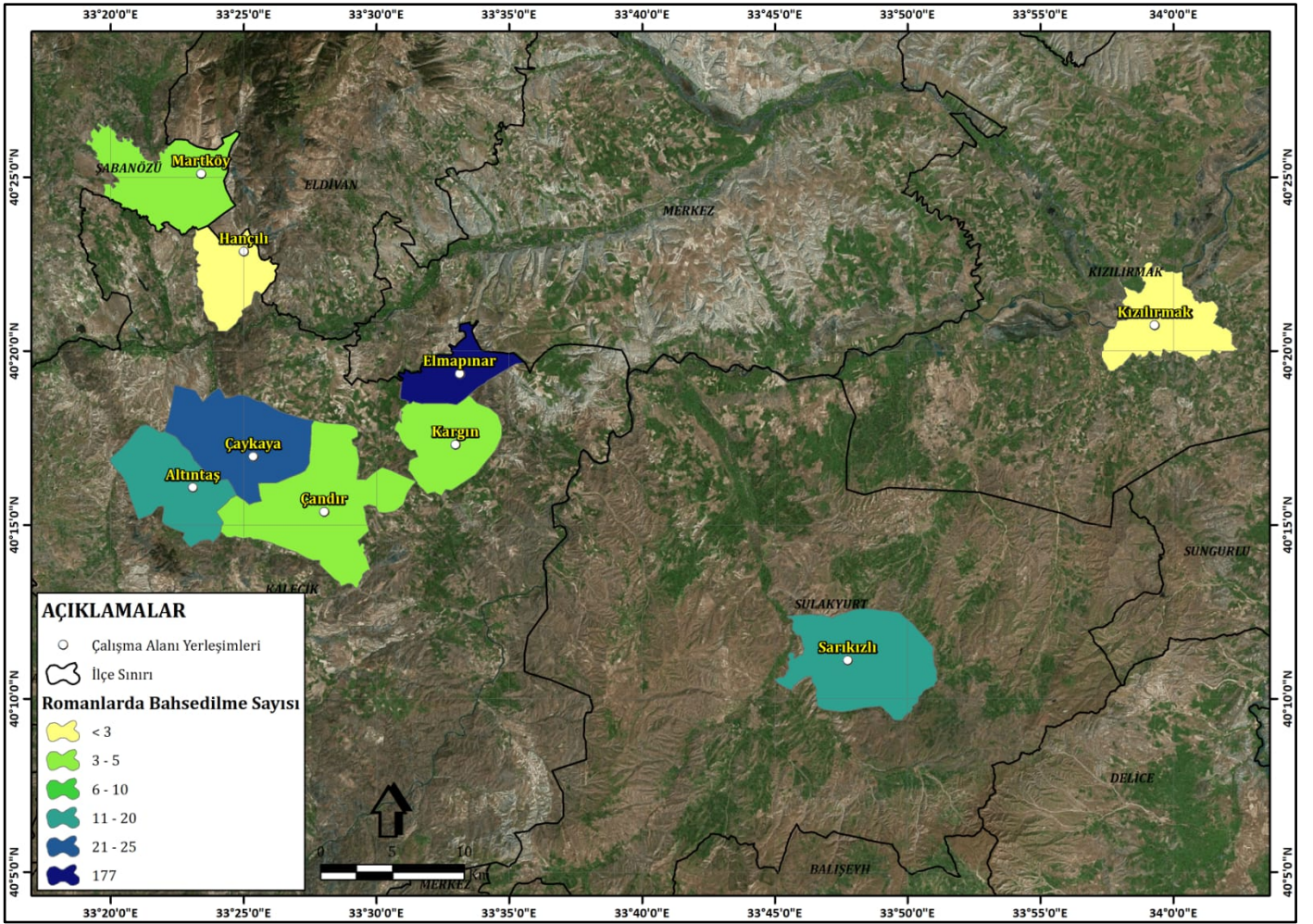
birçok hayvan türünün adı geçmektedir. Eser kapsamında dikkat çekici olan ise zorlu yaşam koşullarının hayvanların yaşamını da etkiler şekilde aktarılmasıdır. Yazar, iklim özelliklerine bağlı olarak zorlu yaşam koşullarının egemen olduğu Tozak Köyü'nde hayvanların da bundan etkilendiğini dramatik bir şekilde aktarmayı başarmıştır. Örneğin “bir deri bir kemik yılanlar, tarla sıçanları, emecenler, zavallı yeşilistan böcükleri sinecek birer gölge, girecek birer delik arıyorlar. Kanları buhar olup uçmuş serçe kuşları ateşler içinde yanan toprağa düşüyor, lokma lokma ölüyorlar” şeklindeki aktarımların yüksek sıcaklıkta olduğu gibi dilinin hayvanların aktarımında da abartı bir dilin tercih edildiğini göstermektedir. Bu tarz anlatımlar, eserin birçok yerinde yazar tarafından bilinçli olarak tercih edilmektedir.

Bu hal, yapılan analizler sonucunda da açığa çıkmaktadır. Eserde yapılan kodlamaların kesişim haline bakıldığında kesişmelerin yüksek sıcaklık, kuraklık, rüzgâr, bitkiler, hayvanlar, toprak yapısı şeklinde muntazam şekilde bir araya toplandığı anlaşılmaktadır (Şekil 3). Böyle bir kesişim, yazarın anlatımındaki bütünselliğin açığa çıkarılması açısından da kritik bir önemdedir. Her ne kadar Fakir Baykurt doğrudan bir coğrafyacı olmasa da birbiriyle doğrudan bağlantısı olan birçok fiziki coğrafya elemanını olay örgüsünü anlatırken başarılı bir şekilde kullanmıştır. Bu anlatımda analizden anlaşıldığı üzere temel nedensellik yüksek sıcaklıkta ortaklaşmaktadır. Yüksek sıcaklık, yerleşmenin iklimle bağlı olarak şekillendiğinin önemli kanıtını sunmaktadır.

Şekil 3. Eser kapsamında birbiriyle kesişen kodlamaların ilişkisel dağılımı

Figure 3. Relational distribution of intersecting encodings within the scope of the work.

Şekil 5. Eserdeki olay örgüsünün geçtiği yerleşmeler

Figure 5. The settlements where the plot of the work takes place

Olay örgüsünün geçtiği yer bakımından Ankara diğerlerine göre ayırt edici bir durumdur. Asıl yerleşme olan Tozak (Elmapınar) eserde 177 defa geçmektedir. Bunu, Çaykaya takip etmektedir. Daha sonra ise Altıntaş, Çandır, Kargın, Hançılı, Martköy, Kızılırmak ve Sarıkızlı takip etmektedir (Şekil 5). Özellikle belirtmek gerekir ki Elmapınar dışındaki yerler, yardımcı bir roldedir. Bazı durumlarda eserin ana kahramanı veya yan karakterlerin bir yeri ziyaretinde bu yerlerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede eserin ana mekânsal kurgusu Ankara üzerinden şekillenmektedir.

Eserde ana anlatının bir köyde geçmesi başlı başına eserin tamamında yerleşmenin farklı özelliklerinin tespitine imkân tanımaktadır. Fakat belirtmek gerekir ki olayların doğrudan Tozak Köyü'nde geçmesine rağmen, köyün yerleşme coğrafyasına dair spesifik özelliklerinin betimlenmesi zayıfır. Satır aralarından anlaşıldığı kadarıyla yazarın eseri yazdığı 20.yüzyılın ortalarında köydeki mesken sayısı 60'dır. Ayrıca köyün geneline dair anlatımların muhtelif yerlerinde susuz ve ağaçsız olduğu bilgisi mevcuttur.

"Tohumunu ödeyen, ödemeyen tarlalar da düzlükteydi. Yollardan daha çok yer tutan sel yatakları bu düzlükte; altmış kadar balçık evi, küçük avluları, gübrelikleri, çatma kapılıyla Tozak köyü bu düzlükteydi" (Sayfa 12).

Eserin çok az yerinde köydeki mesken tiplerine dair yapısal

özelliklere dair çıkarımlarda bulunulabilmektedir. En başta bu ipuçları 20.yüzyılın ortalarında köyün mesken yapısının geleneksel karakterini açığa çıkarmaktadır. Yazarın anlatımından edindiğimiz ilk ipucu, meskenlerin kerpiçten inşa edilmiş olduğudur. Burada meskenlerin balçıktan inşa edilmesi, İç Anadolu Bölgesi'nin geleneksel mesken yapısı ile doğrudan uyumludur. Ayrıca meskenlerin yapısal özellikleri arasında avlunun yer aldığını, tek katlı olduğu ve çeşitli eklentilerinin bulunduğu bilgisi de yer almaktadır. Eklentiler ise hayvancılık faaliyetine hizmet eden samanlık ve ahırlardan oluşmaktadır.

"Tozak köyü alçacık toprak evlerden kuruluydu. Avluları da toprakla, balçıkla çevriliydi. Yeşil yaprak, yeşil ağaç yoktu. Birer katlı evlerin odaları karanlık ve küçüktü. Ağıllar, ahırlar, samanlıklar, evlerden daha fazla yer tutuyordu." (Sayfa 20)

Günümüzde eserde anlatılan köyün mesken tiplerinin modern dönemin izlerini daha fazla taşıdığı anlaşılmaktadır. Köy aradan geçen süre içerisinde geleneksel mesken yapısından karma bir mesken yapısına doğru geçiş yaşamıştır. Özellikle geleneksel kerpiç meskenlerin zamanla ihtiyaca cevap verememesi veya çöküntü haline gelmesi, yeni meskenlerin betonarme şeklinde inşa edilmesine neden olmuştur. Aykırı durumda bir şekilde yenilenen geleneksel yapıların bulunması da toplu yerleşme özelliği gösteren Tozak köyünde karma mesken yapısının oluşmasına neden olmuştur (Fotoğraf 1; Fotoğraf 2; Fotoğraf 3).

Fotoğraf 1. Tozak Köyü'nün (Elmapınar) güncel yerleşme dokusu. Kaynak: Elmapınar köyü resmi facebook sayfasından alınmıştır.

Photograph 1. The current settlement pattern of Tozak Village (Elmapınar). Source: Obtained from the official Facebook page of Elmapınar Village.

Fotoğraf 2. Köydeki geleneksel meskenler. Kaynak: Elmapınar köyü resmi facebook sayfasından alınmıştır.

Photograph 2. Traditional dwellings in the village. Source: Obtained from the official Facebook page of Elmapınar Village.

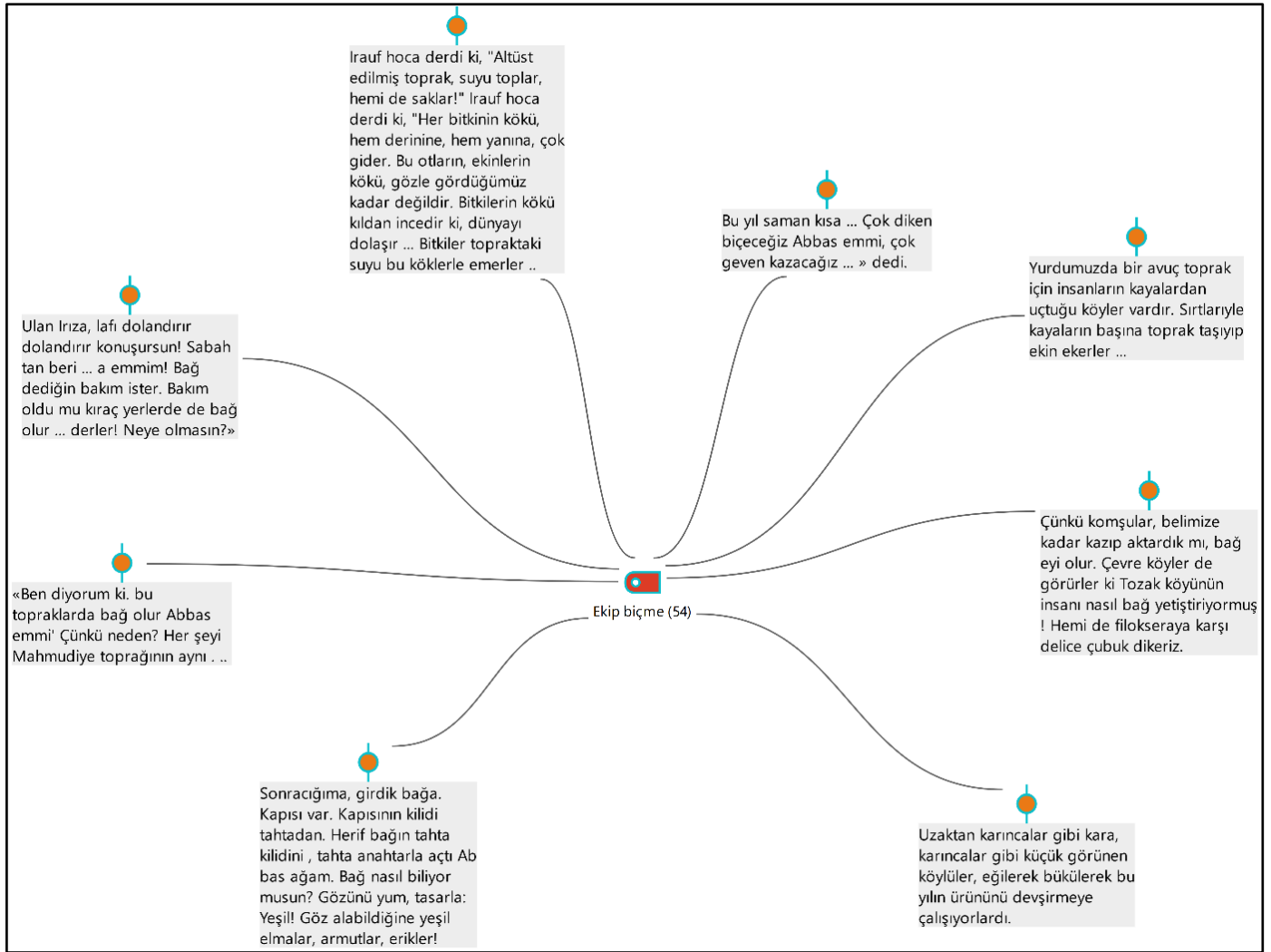
Fotoğraf 3. Betonarme meskenler. Kaynak: Elmapınar köyü resmi facebook sayfasından alınmıştır.

Photograph 3. Reinforced concrete dwellings. Source: Obtained from the official Facebook page of Elmapınar Village.

Beşerî coğrafya özellikleri açısından en kuvvetli anlatımın yerleşmenin fonksiyonel özelliklerine dair olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan eserde anlatılan temel ekonomik faaliyet tarımdır. Eserdeki ana olay örgüsü de üzüm bağlarının yetiştirilmesi ekseninde şekillenmektedir. Bozkır ikliminin hâkim olduğu, suya erişimin zor olduğu bir köyde üzüm bağlarının yetiştirilmesi ve bürokratik engellerin bu faaliyetleri durdurması romanın ana konusunu oluşturmaktadır. Bu açıdan Baykurt, eserin başından sonuna kadar üzüm bağlarının ekimi, hasadı gibi farklı süreçlere ışık tutmaktadır. Üzüm bağlarının yetiştirilmesi eser boyunca köy için ana hedeftir. Çorak toprakları bellemek, bağları oluşturmak, ürünleri hasat etmek eser boyunca büyük bir mücadele içinde gerçekleşmektedir.

Eserin ilk başlarında mücadele zorlu iklim koşullarına ve toprağa karşı verilmektedir. Eserin sonlarına doğru ise üzüm bağlarının yetiştirildiği alanın kamulaştırılması ve sonrasında gerçekleşen olumsuz gelişmeler ana karakterin tutumu çerçevesinde son bulmaktadır. Neticede üzüm bağları tarımsal faaliyetlerin ana odak noktasını oluşturmaktadır.

“Pat küt ... Kazmalar indikçe toprak güm güm ötüyordu. Kuru toprak tozuyordu. Burada asmalar yetiştirip, o asmalarda mor salkımlar görmeyi hepsi istiyordu. Hepsinin içinde bu istek şaha kalkmıştı. Bu toprağın altını üste, üstünü alta getireceklerdi. İşte, başlamışlardı...” (Sayfa 85).

Şekil 6. Ekip Biçme Kodlamasına Dair Kelime Açılımları

Figure 6. Keyword Expansions for Crop Cutting Coding

Yazarın anlatımından tarımsal faaliyetlere dair genel bilgiler de edinilebilmektedir. Tarımsal faaliyetlere dair anlatımların birçok yerde üzüm bağları ile aktarıldığı da dikkat çekici bir detaydır. Şekil 3'te en kuvvetli kod kesişmesinin ekip biçme ve üzüm bağları arasında olması bu durumu doğrulamaktadır. Ayrıca eserin olay örgüsünün belirli yerlerinde yerleşmenin iklim yapısına uygun şekilde gerçekleşen tarımsal faaliyetler de yer almaktadır. Ekip biçme olarak kodlanan bu bölümlerdeki temel tarımsal faaliyet tahıl tarımıdır. Eserde köylülerin zorlu iklim ve toprak şartlarıyla mücadelesi ekin ekmek tabiriyle anlatılmaktadır (Şekil 6).

Köyün ekonomik faaliyetlerine dair son kodlama hayvancılık faaliyetleri üzerine gerçekleştirilmiştir. Eserin bazı yerlerinde köydeki hayvan varlığına dair bilgiler edinilebilmektedir. Bu açıdan küçükbaş ve büyükbaş hayvan varlığı söz konusudur. Koyun, kuzu, inek otlaklara yayılan, sütünden faydalanılan hayvanlar olarak anlatımın çeşitli yerlerinde geçmektedir.

"Kuzular, buzağılar da oluyordu bir yandan. Evde doğanları ıslağıyla kucaklayıp ateşin başına getiriyorlar, kurutuyorlar; anasına biraz gösterip, sele altına kapatıyorlar, birkaç gün orada koruyorlardı. Daha sonra, evlerin içindeki «kuzuluklara, danalıklara, ötekilerin yanına katıveriyorlardı. Kırdan doğanları çobanlar bakıp kayırıyordu. Onlar o işi iyi biliyorlardı. Yıllar var ki, «Allaha çok şükür!» Tozak'ta doğan kuzular ölmez, mal kırımı olmazdı..." (Sayfa 274).

"Kadınlar avlularda inek sağıyorlardı. Kırılarda karınlarını

doyuramamış buzağıları direklerle bağlamışlardı. Bacalarda tezek dumanı. Yanık yağ kokusu köyü sarmıştı" (Sayfa 131).

6. Sonuç

Küresel ölçekte ağırlıklı 20.yüzyılın son çeyreğinde artan edebiyat coğrafyası çalışmaları, ülkemizde son 20 yılda ele alınmaya başlanmıştır. Coğrafya disiplininin beşeri kolunun yeni bir araştırma alanı olan bu çalışmalarda eser analizi, yazarın hayat serüvenindeki coğrafi karşılıklar ve metodolojik arayışlar gibi farklı konu başlıklarının ele alındığı anlaşılmaktadır. Bu açıdan edebiyat coğrafyası alanındaki çalışmalar henüz emekleme aşamasındadır.

Bu çalışmada Fakir Baykurt'un Kaplumbağalar adlı eseri, coğrafi merkezli okuma yöntemi ile ele alınmış ve kodlamalara tabi tutulmuştur. Ulaşılan temel bulgu, fiziki ve beşeri coğrafya elemanlarının eser kapsamında kullanılması neticesinde bu adlarda iki temanın oluştuğu üzerindedir. Buradan hareketle ilk olarak belirtilmesi gereken, yazarın her iki temadaki coğrafi unsurları bütünsellikten kopmadan aktarmış olmasıdır. Özellikle eserdeki sıcaklık vurgusu, iklimin köydeki yerleşme ve ekonomik faaliyetleri yönlendirici etkisini açık bir şekilde göstermektedir. Bu açıdan ana olay örgüsü, üzüm yetiştiriciliği için toprak ve iklim koşulları uygun olmayan bir köydeki faaliyetler etrafında geçmektedir. Eseri coğrafi açıdan değerli kılan ise yazarı doğrudan coğrafyacı olmayan birinin coğrafyanın temel bileşenlerini kullanarak bunu okuyucuya sunabilmiş olmasıdır. Bu açıdan Kaplumbağalar adlı eser coğrafya-edebiyat

birlikteliğinin sağlanması açısından kıymetli bir örnektir.

Çalışmadaki diğer alt bulgular ise eserde anlatılan mekanla güncel görünümdeki farklılaşma üzerinedir. Yerleşmelerin gelişimsel evrelerinin en canlı tanıkları romanlardır. Baykurt'un bu eserdeki köye dair sınırlı olduğu anlaşılan betimsel aktarımları, günümüzdeki Tozak köyü ile mukayese yapılmasını sağlamaktadır. Mesken yapısı, nüfus, ekonomik faaliyetler gibi birçok parametrede köy değişim yaşamıştır. Bu değişim mesken tipleri açısından betonarme olarak ifade edilebilecek özgün mesken yapısının kaybına sebebiyet vermiştir. Diğer taraftan ise nüfus zaman içinde değişiklik göstermiş, ekonomik faaliyetler ise tarım ve hayvancılık özelinde devam etmiştir.

Neticede tipik bir köy romanı olarak değerlendirilebilecek Kaplumbağalar içerisinde birçok coğrafi unsur barındırmaktadır. Bu kapsamda Türk Edebiyatı önemli bir potansiyele sahiptir. İleride yapılacak analizler, farklı türde eserlerdeki coğrafi potansiyeli daha iyi açığa çıkaracaktır. Bu kapsamda genel yönelimin tek tek eserlerin analizine odaklandığı akıld tutulmalıdır. Fakat altı çizilerek belirtilmelidir ki mevcut bir mekânın farklı eserler kapsamında da değerlendirilmesine olan ihtiyaç da bulunmaktadır. Böyle bir yönelim ülkemizde henüz emekleme aşamasında olan edebiyat coğrafyası çalışmaları açısından yön gösterici olacaktır. Nihayetinde coğrafyanın edebiyat ile kurduğu her ilişki, coğrafya disiplininin görünürliğini artıracak ve multidisipliner çalışmalara olanak sağlayacaktır.

Etik Kurul Onayı/Ethics Committee Approval: Bu çalışma için Etik Kurul Onay Belgesi gerekmemektedir. *Ethics Committee Approval is not required for this study.*

Çıkar Çatışması/Conflict of Interest: Yazar bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder. *The author declares that there is no conflict of interest.*

Yazarlar Katkısı/Author contribution: Çalışmanın literatür kısmı ana yazar olan U.A ve ikinci yazar olan F.A tarafından eşit bir şekilde oluşturulmuştur. Çalışmaya temel oluşturan ana veri (Kaplumbağalar eseri) U.A ve F.A tarafından okunmuştur. İlgili romanın kodlanması, temaların oluşturulması ve yorumlanması ise U.A tarafından gerçekleştirilmiştir. Makalenin yazımı ve tasarımı U.A tarafından gerçekleştirilmiş ve son okuma, haritaların çizimi ve genel değerlendirme F.A tarafından gerçekleştirilmiştir. *The literature review section was jointly prepared by the corresponding author, U.A., and the second author, F.A., with equal contribution. The primary data source of the study (the novel Kaplumbağalar) was read by both U.A. and F.A. The coding of the novel, the development of themes, and their interpretation were carried out by U.A. The writing and overall design of the manuscript were carried out by U.A., while the final review, map production, and overall evaluation were conducted by F.A.*

Kaynakça

- Alexander, N. (2015). On literary geography. *Literary Geography*, 1(1), 3–6. <https://www.literarygeographies.net/index.php/LitGeogs/article/view/1-2>
- Altuğ, F. (2018). Sitmanın edebi coğrafyası (1944-1962): Suyun ve sivrisinekinlerin failliği. *KEBİKEÇ İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, (46), 305–334. <https://search.trdizin.gov.tr/en/yayin/detay/300483/sitman-edebi-coorafyasi-1944-1962-suyun-ve-sivrisinekinlerin-failligi>

- Ayık, U., & İlik, İ. (2020). Orhan Kemal'in Bereketli Topraklar Üzerinde ve Gurbet Kuşları romanlarının edebiyat coğrafyası açısından incelenmesi. *Journal of Geography*, (40), 1–16. <https://doi.org/10.26650/JGEOG2020-0008>
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368–388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Baykurt, F. (1975). *Kaplumbağalar, (Dördüncü Baskı)*. Remzi Kitabevi.
- Baykurt, İ. (2025). Yaşamı. <https://Fakirbaykurt.Com/Yasami>
- Büyükarman, D. A., Şahin, S., Öztürk, B., & Ural, T. (2019). *Edebiyatın izinde edebiyat ve Coğrafyalar, (Birinci Baskı)*. Bağlam Yayıncılık.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: grounded theory procedures and techniques*, (3rd ed.) Sage.
- Çimen, G. (2022). Fransız şiirindeki Anadolu uzamlarına jeoeleştirel bir yaklaşım. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, (26), 193–220. <https://doi.org/10.30767/diledeara.1140261>
- Cobutoğlu, S. A. (2014). Ahmet Midhat Efendi'nin romanlarında edebiyat coğrafyası: Karadeniz ve çevresi (Yayın No. 600142) [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Dhussa, R. C. (1981). Literary Geography: A bibliography. *Journal of Cultural Geography*, 1(2), 113–117. <https://doi.org/10.1080/08873638109478646>
- Doğanay, H. (1999). *Coğrafyaya giriş, (Beşinci Baskı)*. Çizgi Kitabevi.
- Hones, S. (2017). Literary Geography. *International Encyclopedia of Geography*, 1–6, Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781118786352.wbieg0312>
- Hones, S. (2018). Literary geography and spatial literary studies. *Literary Geographies*, 4(2), 146–149. <http://literarygeographies.net/index.php/LitGeogs/article/view/151>
- Hones, S. (2025). *Edebi coğrafya, (Birinci Baskı)*. Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Juvan, M. (2015). From spatial turn to GIS-Mapping of literary cultures. *European Review*, 23(1), 81–96. <https://doi.org/10.1017/S1062798714000568>
- Kaçmaz, M., & Kaçmaz, P. (2019). Edebiyat coğrafyası; Elif Şafak romanlarının coğrafi terim ve mekân analizleri. *Türk Coğrafya Dergisi*, 73, 53–60. <https://doi.org/10.17211/tcd.585678>
- Kaçmaz, P. (2017). Edebi metinlerde coğrafi perspektif; Elif Şafak romanlarının analizi (Yayın No. 485818) [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Kefeli, E. (2009). Coğrafya merkezli okuma. *Journal of Turkish Studies*, 1(4), 423–433. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.552>
- Kitchin, R. (2009). Space II. *International Encyclopedia of Human Geography*, 268–275, Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.01126-3>
- Literary Geographies. (2025). About the journal. <https://www.literarygeographies.net/index.php/LitGeogs>
- Moretti, F. (1999). *Atlas of the European novel 1800-1900 (1st ed.)*. Verso.
- Moslund, S. P. (2015). *Geocriticism and spatial literary studies (1st ed.)*. Palgrave Macmillan.
- Onuş, E. (2019). Edebiyat coğrafyası bağlamında Harid Fedai'nin "Lefke Sayıklamaları Destanı" üzerine. *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 3(5), 29–42.

- <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kaid/article/666979>
Ortakçı, A. (2012). Halk bilgisi yönüyle Fakir Baykurt romanları. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 67–83.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hititsosbil/article/100997>
- Shah, Z. H. (2021). Maps and mapping in literary criticism: A humanistic perspective. *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities*, 6(13), 75–91.
<https://doi.org/10.46872/PJ.281>
- Tally, R. Jr. (2017). *The routledge handbook of literature and space (1st ed.)*. Routledge.
- Tuan, Y.-F. (1990). *Topophilia: A study of environmental perception, attitudes, and values (1st ed.)*. Columbia University Press.
- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2019). *Beşeri coğrafya insan, kültür, mekân (18.baskı)*. Çantay Yayınları.
- Uyar, G. (2023). Edebiyat coğrafyası bağlamında roman okuma örneği: İnce Memed romanları (Yayın No. 780664) [Doktora Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Westpal, B. (2000). Pour une approche Géocritique des textes. *In La Géocritique, mode d'emploi*, 9-40 Presses Universitaires de Limoges et du Limousin.
- Yanardağ, M. F. (2007). Fakir Baykurt'un hikâyelerinde tema. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1).
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bujss/article/51579>
- Yavuz, Ö. (2023). İç Anadolu'da iklim değişikliği sürecinde rüzgâr erozyonu ve rüzgâr perdeleri üzerine değerlendirmeler ve öneriler. *JENAS Journal of Environmental and Natural Studies*, 5(1), 28–48.
<https://doi.org/10.53472/jenas.1280477>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (10.Baskı)*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (2019). Fakir Baykurt ve Kemal Tahir yapıtlarında köy ve köylülük olgusu: karşılaştırmalı sosyolojik bir değerlendirme (Yayın No. 612513) [Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Yılmaz, E., & Güllüpınar, F. (2020). Fakir Baykurt ve Kemal Tahir'in yapıtlarında zenginlik, yoksulluk, emek ve sermaye ilişkilerinin analizi. *Çalışma ve Toplum*, 4(67), 2197–2222.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ct/article/1155084>